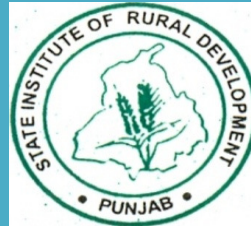

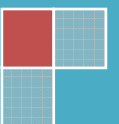
2019

ਰਾਜਪੁਰਾ-ਬਠਿੰਡਾ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਡਬਲਿੰਗ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਿਕ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ
ਸੰਸਥਾ, ਪੰਜਾਬ

ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਰਿਸਰਚ ਇਨ ਰੂਰਲ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟਰਿਅਲ
ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
(ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾ, ਐਸ.ਆਈ.ਆਰ.ਡੀ. ਪੰਜਾਬ)

ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਪਾਤਰ

ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੀਮਾ ਜੈਨ ਆਈ.ਏ.ਐੱਸ., ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੱਕਤਰ, ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਣ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਹਰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਗਰਗ, ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਸ੍ਰੀ ਆਰ ਕੇ ਕਾਲੜਾ, ਵਧੀਕ ਜਨਰਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਤੇ ਰੇਲ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਲਿਮਟਿਡ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਜਨਰਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ੍ਰੀ ਐੱਸ.ਪੀ. ਬੱਤਰਾ ਵਲੋਂ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਅ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਇਸ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸ਼. ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਆਈ.ਏ.ਐੱਸ., ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਪ੍ਰਖਣ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ, ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਜਿੰਨਾ ਨੇ ਇਸ ਸੱਟਡੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਸਾਰੇ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਦਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਡਾ: ਰਸ਼ਪਾਲ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਲੋਂ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਦਿਲੋਂ ਸਮਰਥਨ ਲਈ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸੁਨੀਲ ਬਾਂਸਲ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਕੀਮਤੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ।

ਅਧਿਐਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਧੰਨਵਾਦ ਉਦੇ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਜਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਦਿਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ

ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਸੀਂ ਛੇ ਚੁਣੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਕੱਢਿਆ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ SIRD ਅਤੇ CRRID ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਹਰ ਸੰਭਵ ਮਦਦ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਸ ਪੂਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਐਸ .ਆਈ. ਏ. ਟੀਮ

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਟੀਮ

ਡਾ. ਰੋਜ਼ੀ ਵੈਦ

ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸ. ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ

ਸ. ਜੀ.ਐਸ. ਢਿਲੋ

ਸ੍ਰੀ ਹੰਸ ਲਾਲ

ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਬਿੰਦੂ ਸ਼ਰਮਾ

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਸ੍ਰੀ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕੁਮਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਿਤ ਕੁਮਾਰ

ਤਤਕਰਾ

		ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ
ਪਾਠ 1	ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਵਰਨਣ	1-6
ਪਾਠ -2	ਖੇਤਰ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ	7-15
ਪਾਠ -3	ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਘਰਾਂ/ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ	16-36
ਪਾਠ -4	ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ	37-40
ਪਾਠ -5	ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ	41-50
ਪਾਠ -6	ਨਤੀਜੇ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ	51-52

ਸਾਰਣੀ ਸੂਚੀ

ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ

ਪਾਠ 1

- ਸਾਰਣੀ 1.1 ਸਟੇਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਕ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ 2
- ਸਾਰਣੀ 1.2 ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 6

ਪਾਠ 2

- ਸਾਰਣੀ 2.1 ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ 9
- ਸਾਰਣੀ 2.2 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ (0-6 ਉਮਰ ਸਮੂਹ) 11
- ਸਾਰਣੀ 2.3 ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 12
- ਸਾਰਣੀ 2.4 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਨਸੰਖਿਆ 13
- ਸਾਰਣੀ 2.5 ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 14
- ਸਾਰਣੀ 2.6 ਕਾਮੇ 15

ਪਾਠ -3

- ਸਾਰਣੀ 3.1 ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ / ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਸਰਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 17
- ਸਾਰਣੀ 3.2 ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ 18
- ਸਾਰਣੀ 3.3 ਬਾਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ (0-6 ਉਮਰ ਸਮੂਹ) 19
- ਸਾਰਣੀ 3.4 ਘਰਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ 19
- ਸਾਰਣੀ 3.5 ਜਾਤੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ 20
- ਸਾਰਣੀ 3.6 ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੰਰਚਨਾ 21
- ਸਾਰਣੀ 3.7 ਸਰਵੇਖਣ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਥਿਤੀ 23
- ਸਾਰਣੀ 3.8 ਸਰਵੇਖਣ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ 24

ਸਾਰਣੀ 3.9	ਸਰਵੇਖਣ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਕਿੱਤਾ	25
ਸਾਰਣੀ 3.10	ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	26
ਸਾਰਣੀ 3.11	ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਕਾਰ (ਕਨਾਲਾ ਚ)	26
ਸਾਰਣੀ 3.12	ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਕਾਰ	27
ਸਾਰਣੀ 3.13	ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਤ	28
ਸਾਰਣੀ 3.14	ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਸੋਈ ਬਾਲਣ	29
ਸਾਰਣੀ 3.15	ਮੱਝਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	30
ਸਾਰਣੀ 3.16	ਗਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	30
ਸਾਰਣੀ 3.17	ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	30
ਸਾਰਣੀ 3.18	ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ (ਲਿਟਰ ਵਿਚ)	31
ਸਾਰਣੀ 3.19	ਦੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਕਰੀ (ਲੀਟਰ ਵਿੱਚ)	32
ਸਾਰਣੀ 3.20	ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸਾਮਾਨ	33
ਸਾਰਣੀ 3.21	ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨੀ	34
ਸਾਰਣੀ 3.22	ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ	35
ਸਾਰਣੀ 3.23	ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਰੋਤ	35
ਚਿੱਤਰ ਸੂਚੀ		ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ
ਚਿੱਤਰ 3.1	ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਉਮਰ ਪਿਰਾਮਿਡ	22

1.1 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਵਰਨਣ

ਰਾਜਪੁਰਾ-ਬਠਿੰਡਾ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਦਿੱਲੀ-ਅੰਬਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬੀ.ਜੀ ਡਬਲ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਤੱਕ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲੰਬਾਈ ਲਗਭਗ 173 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਇੰਟਰਸਿਟੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੰਟਰਸਿਟੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲਾ ਕੈਂਟ ਵਿਚਕਾਰ ਇੰਟਰਸਿਟੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, ਬਾੜਮੇਰ ਅਤੇ ਹਰਿਦੁਆਰ ਵਿਚਕਾਰ ਬਾੜਮੇਰ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ-ਜੰਮੂ ਤਵੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ (ਹਫਤਾਵਾਰੀ) ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜੋ ਕਿ ਦੱਖਣੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ, ਇਸ ਮਾਰਗ ਉੱਪਰ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਸਬੇ ਹਨ- ਨਾਭਾ, ਧੂਰੀ, ਬਰਨਾਲਾ, ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਮੰਡੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜਪੁਰਾ-ਬਠਿੰਡਾ ਮਾਰਗ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਲਾਈਨ ਬੀ.ਜੀ ਟਰੈਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਟਰੈਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਆਪਣੇ ਸੰਤ੍ਰਿਪਤ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਲਾਈਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਨੇ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਪ-ਗ੍ਰੇਡਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਸਿੰਗਲ ਲਾਈਨ ਟਰੈਕ ਨੂੰ ਡਬਲ ਲਾਈਨ ਟਰੈਕ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ। ਦੂਸਰਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਛੇ ਨਵੇਂ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਲੋਡ/ਅਨਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣੀ। ਇਹ ਸਥਾਨ ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਮੁੱਖ ਅਨਾਜ ਲੋਡ ਕਰਨ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹਨ। ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਲਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਲੋਡ / ਅਨਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਸਹੂਲਤ, ਇਸ ਭਾਗ ਦੀ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਏਗੀ। ਇਹ ਸਥਾਨ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਧੂਰੀ, ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹਨ।

ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਟ੍ਰੈਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮਾਲ ਲੋਡ / ਅਨਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 4 ਕਸਬਿਆਂ (ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, ਤਪਾ, ਹੰਡਿਆਇਆ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ) ਅਤੇ 6 ਪਿੰਡਾਂ (ਦੋਹਲਾ, ਹਰਚੰਦਪੁਰ, ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ, ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ, ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਖਨਾ) ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਤਪਾ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕੋ-ਇਕ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧੂਰੀ ਅਤੇ ਹੰਡਿਆਇਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋ-ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿਚ, ਜ਼ਮੀਨ ਤਿੰਨ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ 42.775 ਏਕੜ ਜਾਂ 17.31 ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਕ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 1.1 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.1

ਸਟੇਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਕ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ

ਲੜੀ ਨੰ.	ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ	ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ (ਏਕੜ ਵਿੱਚ)	ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ	ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ (ਏਕੜ ਵਿੱਚ)
1	ਧੂਰੀ	8.3125	ਦੇਹਲਾ	4.6250
			ਹਰਚੰਦਪੁਰ	3.6875
2	ਹੰਡਿਆਇਆ	5.6625	ਹੰਡਿਆਇਆ	0.9375
			ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	4.7250
3	ਤਪਾ	8.7250	ਤਪਾ	8.7250
4	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	7.7625	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	1.7750
			ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	2.00625
			ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	3.98125
5	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	3.3875	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	3.3875
6	ਭੁੱਚੇ	8.9250	ਲਹਿਰਾ ਕਲਾਂ	8.9250
ਕੁੱਲ		42.775	ਕੁੱਲ	42.775

1.1 ਨਿਯਮਿਤ ਸਮਾਂ

ਇਹ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ 2022 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ।

1.3 ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਐਸ.ਆਈ.ਏ) ਦੀ ਲੋੜ

ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ:

- ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ
- ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ
- ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਕੁਸ਼ਲ ਜਾਂ ਅਕੁਸ਼ਲ ਕਾਮੇ; ਸਵੈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ; ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼; ਨਿਯਮਿਤ ਨੈਕਰੀਯਾਰਕ;

ਦੁਕਾਨਦਾਰ; ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਆਦਿ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਖਤਰੇ ਜਾਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ

- ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਲਈ
- ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ/ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਕੇ, ਭਾਵ ਵਧਾਵਾ ਦੇ ਕੇ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ
- ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ

1.4 ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹਨ:

- ❏ ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ
- ❏ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਹੋਰ ਵਪਾਰਕ, ਉਦਯੋਗਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ, ਖਾਲੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ / ਵਪਾਰਕ ਪਲਾਟਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ
- ❏ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੰਪਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ
- ❏ ਰੇਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ
- ❏ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਲਈ
- ❏ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਘੱਟ-ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ-ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ
- ❏ ਰੇਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮਾੜੇ/ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਜੇ ਕੋਈ, ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਬੰਧ ਯੋਜਨਾ ਜਾਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ

1.5 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਲਾਭ

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਦੂਸਰਾ ਟਰੈਕ ਵਿਸ਼ਾਉਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲਾਈਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਇਸ ਪਥ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਲੋਡ / ਅਨਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਾਲ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗੀ ਬਲਕਿ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਵੇਗੀ। ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਡਬਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਘੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਆਪਣੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਸਥਾਨਕ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਨਵੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ

ਅਨਾਜ ਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਨੇੜੇ ਸਥਾਨਕ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ।

1.6 ਅਧਿਐਨ ਵਿਧੀ

- ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਡਾਟਾ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।
- ਸੈਕੰਡਰੀ ਡਾਟੇ ਦੇ ਸਰੋਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:
  1. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਡੀ.ਪੀ.ਆਰ (DPR) ਅਤੇ ਛੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਜਿਥੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਲਈ ਢੋਆ-ਢੋਆਈ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
  2. ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੂਗਲ ਨਕਸ਼ੇ (Google Maps) 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਤੱਕ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ।
  3. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ।
  4. ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਰਿਕਾਰਡ।
  5. ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਰਦਸੁਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਡੀ.ਪੀ.ਆਰ (DPR) ਨੇ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਲੋੜ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੰਕਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਦੇ ਨਾਲ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ:

1. ਸ਼੍ਰੀ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਗਰਗ--- ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮੈਨੇਜਰ - II
  2. ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ. ਕੇ. ਕਾਲਰਾ-- ਵਧੀਕ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ
  3. ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ.ਪੀ.ਸਿੰਘ ਬੱਤਰਾ--- ਸੰਯੁਕਤ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ
  4. ਸ਼੍ਰੀ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ---ਕਾਨੂੰਗੋ
- ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।
  - ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਟੋਪੋਗ੍ਰਾਫੀ, ਜਲ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ, ਮਿੱਟੀ, ਬਨਸਪਤੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।
  - ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਕਾਰ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
  - ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ/ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਵਿਧਾ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਮਾਲੀਆ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਕਾਪੀ

ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਈ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ, ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ। ਤਪਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਲਗਭਗ ਸਭ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ 80 ਤੋਂ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੀ। ਤਪਾ ਵਿਚ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਅੱਧੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਪਾਈ।

- ਪ੍ਰਭਾਵਤ 6 ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ 4 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਹੈੱਡਕੁਓਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ 2011 ਦੇ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ।
- ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਟਾ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ (ਐਫ.ਜੀ.ਡੀ, FGD's), ਘਰੇਲੂ ਸਰਵੇਖਣ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਫ.ਜੀ.ਡੀ (FGD's) ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਪਿੰਡ / ਨਗਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ, ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡ/ਕਸਬੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਵਸਨੀਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ / ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਦੇ ਦੋ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ.ਪੀ ਸਿੰਘ ਬੱਤਰਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ (ਕਾਨੂੰਗੋ) ਵੀ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ ਦੇ ਨਾਲ ਧੂਰੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੇੜੇ ਦੋਹਲਾ ਅਤੇ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਐਫ.ਜੀ.ਡੀ (FGD) ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।
- 98 ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰਤ ਘਰੇਲੂ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ, ਹਰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ

ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਉਪਰ ਕਿੰਨਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਰਣੀ 1.2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.2

ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਲੜੀ ਨੰਬਰ	ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ	ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
1.	ਧੂਰੀ	1. ਦੇਹਲਾ 2. ਹਰਚੰਦਪੁਰ	13 13
2.	ਹੰਡਿਆਇਆ	1. ਹੰਡਿਆਇਆ 2. ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	6 6
3.	ਤਪਾ	1. ਤਪਾ	13
4.	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	1. ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ 2. ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ 3. ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	0 6 20
5.	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	1. ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	8
6.	ਭੁੱਚੇ	1. ਲਹਿਰਾ ਖਾਨਾਂ	13
ਕੁੱਲ			98

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਮੌਜੂਦ 55 ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਜਾਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

- ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਅਤੇ ਰੇਲ ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਆਂਗਣਵਾੜੀ, ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ, ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ., ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਸਹੂਲਤ, ਗਲੀਆਂ, ਨਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ (FGD's) ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।
- ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਟਾ ਨੂੰ ਕੋਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਸ ਐਕਸਲ (MS Excel) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਡਾਟਾ ਨੂੰ ਸਾਰਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਖੇਤਰ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਖੇਤਰ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ (i) ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਥਾਨ / ਸਥਿਤੀ, (ii) ਭੂਗੋਲਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ (iii) ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਮੌਸਮ (iv) ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ (v) ਕੁਦਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ (vi) ਭੂਮੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ (vii) ਜਨ ਅੰਕੜਾ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

2.1 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਥਾਨ/ ਸਥਿਤੀ

ਰਾਜਪੁਰਾ- ਬਠਿੰਡਾ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡਬਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਇਕ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਚੌੜਾਈ 24.5 ਮੀਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਬਾਈ 173 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਬ-ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਚਲਦਾ ਹੈ | ਰਾਜਪੁਰਾ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਸਿਰੇ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਪੱਛਮੀ ਸਿਰੇ ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ | ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਛੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਤੰਗ ਪੱਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜ਼ਮੀਨ ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਹੈ।

2.2 ਭੂਗੋਲਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਇਕ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਗਭਗ ਪੱਧਰਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਥਰੇ ਮੈਦਾਨ ਉਪਰ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਰੋਤ, ਕੁਝ ਸਥਾਨਕ ਮੌਸਮੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰੇਤ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਚਲਾਨ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ। ਰਾਜਪੁਰਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਉਚਾਈ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ 274 ਮੀਟਰ (899 ਫੁੱਟ) ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀ 207 ਮੀਟਰ (679 ਫੁੱਟ) ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 67 ਮੀਟਰ ਜਾਂ 220 ਫੁੱਟ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ 0.04% ਦੇ ਗ੍ਰੈਡੀਐਂਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

2.3 ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਮੌਸਮ

ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇਕ ਇਹੋ ਜਹੇ ਮੌਸਮੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬ-ਟ੍ਰੋਪੀਕਲ ਜਾਂ ਮਾਨਸੂਨ ਕਿਸਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ਅਤਿਅੰਤ ਭਿੰਨਤਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਈ-ਜੂਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਨ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਅਕਸਰ 40 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲ ਕਈ ਵਾਰੀ 44 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਦੀਆਂ (ਦਸੰਬਰ - ਜਨਵਰੀ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਤ ਦਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 10 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਚ 4 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕੋਹਰਾ ਅਤੇ ਧੁੰਦ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇਕ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ | ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਾਂਗ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਾਰਸ਼ ਮਾਨਸੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ, ਭਾਵ, ਜੂਨ, ਜੁਲਾਈ, ਅਗਸਤ ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ | ਕੁਝ ਬਾਰਸ਼ ਸਰਦੀ ਦੇ

ਮਹੀਨੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕ ਮੱਧ ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕ ਫਰਵਰੀ ਅੰਤ ਤਕ ਪੱਛਮੀ ਹਵਾਵਾਂ ਕਰਨ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਾਰਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਘਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਰਾਜਪੁਰਾ ਦੀ ਔਸਤਨ ਸਲਾਨਾ ਬਾਰਸ਼ 787 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਠਿੰਡਾ ਜੋ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸਿਰੇ 'ਤੇ, ਸਥਿਤ ਹੈ ਦੀ ਔਸਤਨ ਸਲਾਨਾ ਬਾਰਸ਼ 421 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2.4 ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ

ਪੂਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਲੇੜ ਮਿੱਟੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਪੂਰਬੀ ਪਾਸੇ ਦੀ ਚੀਕਣੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਮੱਧ ਭਾਗ ਵਿਚ ਮੈਰਾ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਰੇਤਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

2.5 ਬਨਸਪਤੀ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹਿਮਾਚਲ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ | ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲੀ ਇਲਾਕਾ ਕੁਝ ਦਾਇਰੇ ਤਕ ਸੀਮਤ ਹੈ । ਕਿੱਕਰ, ਟਾਹਲੀ, ਕੰਡਿਆ ਵਾਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਡੇਕ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਆਮ ਕੁਦਰਤੀ ਰੁੱਖ ਹਨ। ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਰੁੱਖ ਖੁਦ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੈਪਲਾਰ ਅਤੇ ਸਫੈਦਾ ਆਮ ਖੇਤੀ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹਨ । ਸਫੈਦਾ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਿੱਪਲ ਅਤੇ ਬੋਹੜ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ , ਮੰਦਰ ਦੇ ਆਂਗਣ, ਸਮਸਾਨ ਘਾਟ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅੰਬ, ਕਿੰਨੂ, ਅਮਰੂਦ, ਬੋਰ, ਨਿੰਬੂ ਅਤੇ ਜਾਮੂਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਆਮ ਫਲਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹਨ |

2.6 ਭੂਮੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਬਹੁਤ ਉਪਜ, ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਉਪਰ ਖੇਤੀ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਚਾਵਲ, ਗੰਨਾ , ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਚਾਰਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਹਨ । ਕਣਕ ਹਾੜੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੀ ਫਸਲ ਹੈ। ਸਰਦੀ / ਹਾੜੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹਰਾ ਚਾਰਾ, ਆਲੂ ਅਤੇ ਮੌਸਮੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਧੂਰੀ, ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਵਿਖੇ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੰਚਾਈ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਛੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਲਈ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੜਕ, ਰਸਤਾ, ਕੁਝ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਕਾਨ/ਦੁਕਾਨਾਂ ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ।

2.7 ਜਨਅੰਕੜਾ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਦਾ ਜਨਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011 ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ |

2.7.1 ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਸਾਰਣੀ 2.1 ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਆਕਾਰ, ਮਰਦ-ਔਰਤ ਅਨੁਪਾਤ, ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਅਤੇ ਔਸਤਨ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ

ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਮੋਟਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ | ਸਾਰਣੀ - 2.1 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 213 (ਦੇਹਲਾ) ਅਤੇ ਅਧਿਕਤਮ 10,071 (ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ) ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ | ਦੂਸਰੇ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ (ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਖਨਾ) ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 500 ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਪਿੰਡਾਂ (ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ, ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ) ਵਿੱਚ 500 ਤੋਂ 1000 ਘਰ ਸਨ | ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡਾਂ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ, ਹੰਡਿਆਇਆ ਅਤੇ ਤਪਾ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1949, 2702 ਅਤੇ 4516 ਘਰ ਸਨ |

ਸਾਰਣੀ 2.1 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 51 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਸਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਹਲਾ (ਧੂਰੀ ਨੇੜੇ) ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਪਿੰਡ ਹੈ | ਚਾਰ ਹੋਰ ਪਿੰਡ, ਅਰਥਾਤ ਹਰਚੰਦਪੁਰ, ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ, ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਖਨਾ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 1-5 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 5-10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕ (ਹੰਡਿਆਇਆ) ਕਲਾਸ IV ਸ਼ਹਿਰ (ਆਬਾਦੀ 10,000-19999) ਅਤੇ ਇਕ (ਤਪਾ) ਕਲਾਸ III ਸ਼ਹਿਰ (ਆਬਾਦੀ 20,000-49,999) ਹੈ | 51023 ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਕਲਾਸ I ਸ਼ਹਿਰ (50,000 -99,999) ਹੈ |

ਸਾਰਣੀ 2.1

ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ/ਸ਼ਹਿਰ	ਖੇਤਰ ਵਰਗ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਿਚ	ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ	ਮਰਦ	ਔਰਤਾਂ	ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਜੋਂ ਔਰਤਾਂ	ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਿਚ	ਔਸਤਨ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਕਾਰ
ਧੂਰੀ	ਦੇਹਲਾ	2.80	213	1060	564	496	46.8	379	4.98
	ਹਰਚੰਦਪੁਰ	5.48	301	1560	848	712	45.6	285	5.18
ਹੰਡਿਆਇਆ	ਹੰਡਿਆਇਆ	3.00	2702	12507	6810	5697	45.6	4169	4.63
	ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	18.31	961	5142	2784	2358	45.9	281	5.35
ਤਪਾ	ਤਪਾ	10.75	4516	23248	12591	10657	45.8	2163	5.15
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	8.88	10071	51023	27213	23810	46.7	5746	5.07
	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	11.72	784	3880	2024	1856	47.8	331	4.95
	ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	7.28	538	2965	1546	1419	47.8	407	5.51
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	26.70	1949	9792	5212	4580	46.77	367	5.02
ਭੁੱਚੇ	ਲੇਹਰਾ ਖਾਨਾ	13.67	404	2103	1091	1012	48.10	154	5.21

ਸਰੋਤ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ, 2011

2.7.2 ਮਰਦ-ਔਰਤ ਅਨੁਪਾਤ

ਸਾਰਣੀ 2.1 ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 45.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਅਤੇ ਹੰਡਿਆਇਆ) ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 48.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਲਹਿਰਾ ਖਨਾ) ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

2.7.3 ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ

ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ 2.1 ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 4 ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 3 (ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, ਹੰਡਿਆਇਆ ਅਤੇ ਤਪਾ) ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿੱਚ 5746 ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ, ਹੰਡਿਆਇਆ ਵਿੱਚ 4169 ਅਤੇ ਤਪਾ ਵਿੱਚ 2163 ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਛੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 154 (ਲਹਿਰਾ ਖਨਾ) ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 407 (ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ) ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ।

2.7.4 ਘਰੇਲੂ ਆਕਾਰ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਔਸਤਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਆਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ 5 ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 2.1)। ਇਹ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾ, ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

2.7.5 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ (0-6 ਉਮਰ ਸਮੂਹ)

ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ (0-6 ਉਮਰ ਸਮੂਹ) ਡੈਮੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਮਾਡਲ (Demographic Transition Model) ਵਿੱਚ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਖਾਸਕਰ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ। 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 13.12 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਿੰਡ (ਹੰਡਿਆਇਆ) ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਸੀ। ਹੰਡਿਆਇਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 13.35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਬਾਕੀ 9 ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ, 5 ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ 10 ਤੋਂ 11 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਦੋ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ 11 ਤੋਂ 13 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 2.2)।

ਸਾਰਣੀ 2.2

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ (0-6 ਉਮਰ ਸਮੂਹ)

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ / ਸ਼ਹਿਰ	0-6 ਸਾਲ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਦੀ ਆਬਾਦੀ			
		ਕੁੱਲ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
ਧੂਰੀ	ਦੇਹਲਾ	106	61	45	10.00
	ਹਰਚੰਦਪੁਰ	162	88	74	10.38
ਹੰਡਿਆਇਆ	ਹੰਡਿਆਇਆ	1670	906	764	13.35
	ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	502	292	210	9.76
ਤਪਾ	ਤਪਾ	2905	1613	1292	12.50
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	5654	3085	2569	11.08
	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	411	225	188	10.59
	ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	295	153	142	9.95
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	1011	546	465	10.32
ਭੁੱਚੇ	ਲੇਹਰਾ ਖਾਨਾਂ	229	122	107	10.89

ਸਰੋਤ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ, 2011

2.7.6 ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ

ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਇੱਕ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੁਪਾਤ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ 1000 ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਪਾਤ ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸੰਤੁਲਨ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਚੋਣਵੀਂ ਜਗਾਹ ਤੇ ਆਵਾਸ ਜਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਨਾ; ਲੜਕੇ ਦੀ ਚਾਹ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵੱਲ ਅਣਦੇਖੀ ਕਰਨਾ; ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਕੁਪੋਸ਼ਣ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ, ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਭਰੂਣਹਤਿਆ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਾ ਕਾਰਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 940 ਹੈ ਜਦਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 895 ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ 3 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਰਾਜ ਦੇ ਔਸਤਨ ਅਨੁਪਾਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 837 ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 928 ਦੇ ਵਿੱਚਕਾਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ (0-6 ਉਮਰ) ਹੋਰ ਵੀ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਪਾਤ ਦੀ ਦਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 719 ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 928 ਦੇ ਵਿੱਚਕਾਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਕੁੱਲ 10 ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 7 ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 2.3)।

ਸਾਰਣੀ 2.3
ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ / ਸ਼ਹਿਰ	ਪ੍ਰਤੀ 1000 ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ		
		ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ	ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ	0-6 ਸਾਲ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਦੀ ਆਬਾਦੀ
ਧੂਰੀ	ਦੇਹਲਾ	879	855	738
	ਹਰਚੰਦਪੁਰ	840	806	841
ਹੰਡਿਆਇਆ	ਹੰਡਿਆਇਆ	837	885	843
	ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	847	878	719
ਤਪਾ	ਤਪਾ	846	856	801
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	875	903	833
	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	917	911	843
	ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	918	897	928
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	879	867	852
ਭੁੱਚੇ	ਲੇਹਰਾ ਖਾਨਾਂ	928	936	877

ਸਰੋਤ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ, 2011

2.7.7 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਨਸੰਖਿਆ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੈ। 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 31.94% ਹਿੱਸਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਹੈ | ਅਧਿਐਨ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ 10 ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 7 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਔਸਤਨ ਅਨੁਪਾਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹੋਏ 3 ਕਸਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਲਗਭਗ ਰਾਜ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ (31.6%) ਸੀ ਅਤੇ 1 ਪਿੰਡ ਅਤੇ 1 ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅੱਧ (49.4%) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਹੰਡਿਆਇਆ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ 35-40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਲਹਿਰਾ ਖਾਨਾਂ, ਤਪਾ ਅਤੇ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 30 ਤੋਂ 35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 25.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਦੇਹਲਾ ਵਿੱਚ 26.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 2.4

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਨਸੰਖਿਆ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ / ਸ਼ਹਿਰ	ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਨਸੰਖਿਆ			
		ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ	ਮਰਦ	ਔਰਤਾਂ	ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
ਧੂਰੀ	ਦੇਹਲਾ	282	152	130	26.60
	ਹਰਚੰਦਪੁਰ	643	356	287	41.22
ਹੰਡਿਆਇਆ	ਹੰਡਿਆਇਆ	4887	2592	2295	39.07
	ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	1626	866	760	31.6
ਤਪਾ	ਤਪਾ	7486	4034	3452	32.20
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	12902	6779	6123	25.29
	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	1443	755	688	37.19
	ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	1466	773	693	49.44
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	3657	1959	1698	37.35
ਭੁੱਚੇ	ਲੇਹਰਾ ਖਾਨਾਂ	695	359	336	33.05

ਸਰੋਤ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ, 2011

2.7.8 ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ

2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 75.84% ਹੈ। ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 80.44% ਅਤੇ 70.73% ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੇਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਐਨ ਖੇਤਰ ਦੇ 6 ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ 4 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਕੇਵਲ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਔਸਤਨ ਦਰ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜੀ ਜਹੀ ਵੱਧ ਸੀ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰ ਰਾਜ ਦੀ ਔਸਤਨ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 60-70% ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਮਰਦ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 70-75% ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 50-65% ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 2.5)।

ਸਾਰਣੀ - 2.5

ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ/ਸ਼ਹਿਰ	ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ		
		Total	Males	Females
ਧੂਰੀ	ਦੇਹਲਾ	68.87	74.16	62.97
	ਹਰਚੰਦਪੁਰ	62.52	70.79	52.66
ਹੰਡਿਆਇਆ	ਹੰਡਿਆਇਆ	66.26	71.29	60.25
	ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	66.83	71.71	61.17
ਤਪਾ	ਤਪਾ	69.84	73.86	65.13
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	77.63	81.37	73.38
	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	61.49	66.85	55.70
	ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	66.37	71.93	60.30
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	69.84	75.65	63.26
ਭੁੱਚੇ	ਲੇਹਰਾ ਖਾਨਾਂ	64.57	71.21	57.46

ਸਰੋਤ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ, 2011

2.7.9 ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਭਿੰਨਤਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿੱਲੀ। ਪਿੰਡ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 69.74 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਸਨੀਕ ਕਾਮਿਆਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪਿੰਡ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਸਿਰਫ 32.36 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਿੰਡ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਲਹਿਰਾ ਖਨਾ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 53.11% ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਸਨੀਕ ਕਾਮਿਆਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ (40-50%) ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ। ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਣਤੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿੱਲੀ ਜਿੱਥੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਮਹਿਲਾ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਬਹੁਤੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਪਿੰਡ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 70% ਵਸਨੀਕ ਕਾਮੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਮਹਿਲਾ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ (46.23%) ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਹਿਲਾ ਵਰਕਰ ਘਰੇਲੂ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸਨ (ਸਾਰਣੀ 2.6)। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਕਾਮੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਜੋਂ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਕਾਮੇ ਗੈਰ- ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸਾਰਣੀ 2.6

ਕਾਮੇ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ/ਸ਼ਹਿਰ	ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕੁੱਲ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਹਿਲਾ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕੁੱਲ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਜੋਂ		
					ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਜ਼ਦੂਰ	ਘਰੇਲੂ ਉਦਯੋਗ
ਧੂਰੀ	ਦੇਹਲਾ	38.77	22.38	97.08	37.09	4.26	0.50
	ਹਰਚੰਦਪੁਰ	69.74	46.23	61.76	30.95	11.16	34.23
ਹੰਡਿਆਇਆ	ਹੰਡਿਆਇਆ	33.70	11.20	94.45	6.20	15.25	1.21
	ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	32.36	8.23	91.11	46.44	14.51	1.06
ਤਪਾ	ਤਪਾ	36.43	16.42	93.54	6.31	10.11	1.77
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	33.26	12.81	90.49	6.45	4.60	3.12
	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	46.88	34.80	71.41	28.64	18.63	1.39
	ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	42.93	32.21	89.71	17.43	40.37	3.94
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	39.41	24.77	82.40	27.86	27.20	1.64
ਭੁੱਚੇ	ਲੇਹਰਾ ਖਾਣਾ	53.11	39.21	82.45	42.13	40.61	8.69

ਸਰੋਤ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ, 2011

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਘਰਾਂ / ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਭਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ CRRID ਟੀਮ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਘਰੇਲੂ ਸਰਵੇਖਣ ਦੁਰਾਨ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਮੁਢਲੇ ਅੰਕੜਿਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਪਹਿਲੂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

- ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ
- ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਆਕਾਰ
- ਧਾਰਮਿਕ ਬਣਤਰ
- ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਰਚਨਾ
- ਉਮਰ ਢਾਂਚਾ
- ਉਮਰ ਬਣਤਰ
- ਵਿਦਿਅਕ ਸਥਿਤੀ
- ਘਰਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਿੱਤਾ
- ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ
- ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ
- ਪਸ਼ੂ ਧਨ
- ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ
- ਮਨਰੇਗਾ ਕਾਰਡ, ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ, ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ, ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ
- ਘਰ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ
  - ੳ)ਘਰ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ
  - ਅ)ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਤ
  - ੳ)ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- ਘਰੇਲੂ ਜਾਇਦਾਦ
- ਘਰੇਲੂ ਆਮਦਨੀ
- ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

3.1 ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਕੁੱਲ 98 ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ / ਕਸਬੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ - 1. 3. ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰਣੀ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿੰਡ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੇਲਵੇ ਲਈ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰੀ / ਐਮ.ਸੀ. ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧੂਰੀ, ਹੰਡਿਆਇਆ ਅਤੇ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਮਤਲਬ, ਤਪਾ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪਿੰਡ / ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 3.1 ਦੇਖੋ)

ਸਾਰਣੀ 3.1

ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ / ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਸਰਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਿੰਡ / ਕਸਬਾ	ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰ
ਧੂਰੀ	ਦੇਹਲਾ	13
	ਹਰਚੰਦਪੁਰ	13
	ਕੁੱਲ	26
ਹੰਡਿਆਇਆ	ਹੰਡਿਆਇਆ	6
	ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ	6
	ਕੁੱਲ	12
ਤਪਾ	ਤਪਾ	13
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	Nil
	ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ	6
	ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ	20
	ਕੁੱਲ	26
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	8
ਭੁੱਚੇ	ਲਹਿਰਾਂ ਖਾਨਾਂ	13
ਕੁੱਲ		98

3.2 ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ 509 ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 272 (53.4%) ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ 237 (46.6%) ਔਰਤਾਂ ਹਨ। ਸਾਰਣੀ 3.2 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 45 ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ) ਤੋਂ ਅਧਿਕਤਮ 137 ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ) ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਧੂਰੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਚਾਰ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ

ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 45 ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ) ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 74 ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਹੰਡਿਆਇਆ) ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.2 ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ

	ਪੁਰਸ਼	ਔਰਤਾਂ	ਕੁੱਲ	ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ
ਧੂਰੀ	74	55	129	743
ਹੰਡਿਆਇਆ	41	33	74	805
ਤਪਾ	35	28	63	800
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	73	64	137	877
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	19	26	45	1368
ਭੁੱਚੇ	30	31	61	1033
ਕੁੱਲ	272	237	509	871

3.3 ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰਾਂ ਦਾ ਔਸਤਨ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਪ੍ਰਤੀ 1000 ਮਰਦਾਂ ਪਿੱਛੇ 871 ਔਰਤਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 743 (ਧੂਰੀ) ਤੋਂ ਅਧਿਕਤਮ 1368 (ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ) ਸੀ। ਭੁੱਚੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 1000 ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 800-899 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਸਾਰਣੀ 3.2) ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਧਾਰਣਕਰਣ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਆਕਾਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

3.4 ਬਾਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ (0-6 ਉਮਰ ਸਮੂਹ)

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਇਕ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਲ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਸਿਰਫ 5.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤਨ (13.12%) ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ 3.3 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਪਾਤ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 1.64% (ਭੁੱਚੇ) ਅਤੇ ਅਧਿਕਤਮ 8.89% (ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ) ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 3.3

ਬਾਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ (0-6 ਉਮਰ ਸਮੂਹ)

	ਪੁਰਸ਼	ਔਰਤਾਂ	ਕੁੱਲ	ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਮਰ
ਧੂਰੀ	3	3	6	4.65
ਹੰਡਿਆਇਆ	5	1	6	8.11
ਤਪਾ	2	2	4	6.35
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	3	6	9	6.57
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	0	4	4	8.89
ਭੁੱਚੇ	0	1	1	1.64
ਕੁੱਲ	13	17	30	5.89

3.5 ਘਰਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਘਰਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਇਕਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ। ਸਾਰਣੀ 3.4 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 64% ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ 5 ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ (56.16%) ਦੇ 3-5 ਮੈਂਬਰ ਸਨ। 6-7 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡੀ ਹੈ (19.39%)। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 16.33% ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ 8 ਤੋਂ 12 ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਜੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਿਤ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.4

ਘਰਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ

	ਘਰਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ											ਕੁੱਲ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	
ਧੂਰੀ	-	1	7	5	6	2	-	1	4	-	-	26
ਹੰਡਿਆਇਆ	1	-	1	1	3	-	2	-	3	1	-	12
ਤਪਾ	-	1	4	2	2	1	1	-	2	-	-	13
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	-	1	2	5	7	7	2	-	2	-	-	26
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	-	1	2	-	2	1	-	-	1	-	1	8
ਭੁੱਚੇ	1	-	2	5	1	1	2	-	1	-	-	13
ਕੁੱਲ	2	4	18	18	21	12	7	1	13	1	1	98

3.6 ਧਾਰਮਿਕ ਬਣਤਰ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 98 ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 95 (96.9%) ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 3 ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 2 ਹੰਡਿਆਇਆ ਅਤੇ 1 ਤਪਾ ਦੇ ਹਨ।

3.7 ਜਾਤੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 98 ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 85 (86%) ਆਮ ਜਾਤੀਆਂ, 4 (4.1%) ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਅਤੇ 9 (9.2%) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। 9 ਐਸ.ਸੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 6 ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ 3 ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 4 ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 3 ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਅਤੇ 1 ਹੰਡਿਆਇਆ ਤੋਂ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਸੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰ ਏ.ਪੀ.ਐਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ (ਸਾਰਣੀ 3.5 ਵੇਖੋ)।

ਸਾਰਣੀ 3.5

ਜਾਤੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ

	ਆਮ ਜਾਤੀਆਂ	ਓ.ਬੀ.ਸੀ	ਐਸ.ਸੀ	ਏ.ਪੀ.ਐਲ	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ	26	0	0	26	26
	100.0%	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%
ਹੰਡਿਆਇਆ	11	1	0	12	12
	91.7%	8.3%	0.0%	100.0%	100.0%
ਤਪਾ	13	0	0	13	13
	100.0%	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	20	3	3	26	26
	76.9%	11.5%	11.5%	100.0%	100.0%
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	2	0	6	8	8
	25.0%	0.0%	75.0%	100.0%	100.0%
ਭੁੱਚੇ	13	0	0	13	13
	100.0%	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%
ਕੁੱਲ	85	4	9	98	98
	86.7%	4.1%	9.2%	100.0%	100.0%

3.8 ਉਮਰ ਬਣਤਰ

ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਉਮਰ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀ-ਸਕੂਲ ਉਮਰ ਸਮੂਹ (0-5 ਸਾਲ), ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਉਮਰ ਸਮੂਹ (6-17 ਸਾਲ), ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਉਮਰ ਸਮੂਹ (18-24 ਸਾਲ), ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਮਰ ਸਮੂਹ (25-59 ਸਾਲ), ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਅਕਤੀ (60 ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸਤੋਂ ਵੱਧ) ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਘਰਾਂ, ਆਦਿ ਲਈ ਪਹਿਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਣੀ 3.6 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਸਰਵੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਲਗਭਗ 54% 25 ਤੋਂ 59 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭਕਾਰੀ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਹੈ। ਜੇ 18-24 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸਮੂਹ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਵੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 63% ਤੱਕ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ (0-17 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸਮੂਹ) ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 20% ਹੈ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ 60 ਸਾਲ ਜਾਂ

ਇਸਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ 16.9% ਹੈ। ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਵਿਆਪਕ ਸਮੂਹਾਂ, ਭਾਵ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਨੁਪਾਤ, ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੀ ਘਟੇ ਜਾਂ ਘੱਟ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਬਦਲਾਵ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਘੱਟ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.6

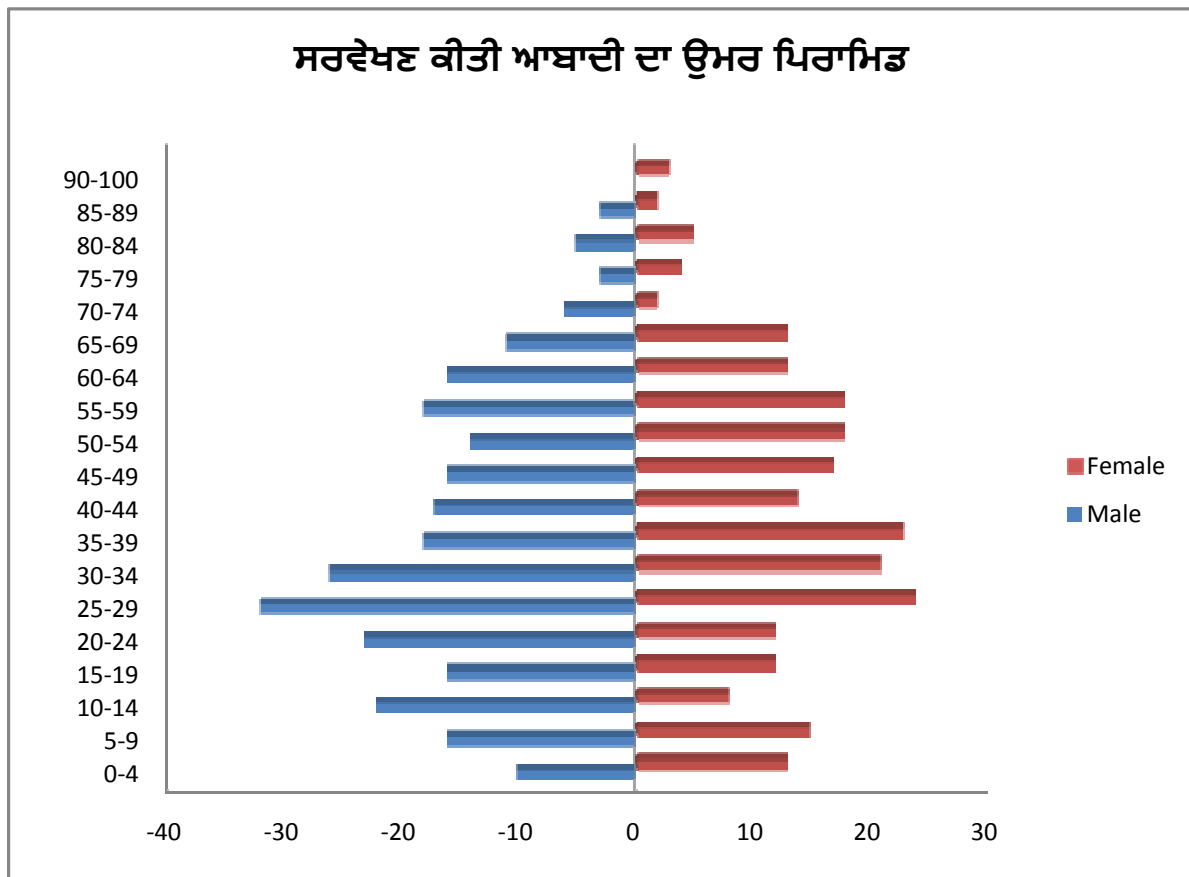
ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੰਰਚਨਾ

	5 ਤੱਕ	6-17	18-24	25-34	35-49	50-59	60-74	75 ਅਤੇ ਉੱਪਰ	ਕੁੱਲ
ਪੂਰੀ	6 4.7%	20 15.5%	10 7.8%	19 14.7%	36 27.9%	15 11.6%	17 13.2%	6 4.7%	129 100.0%
ਹੰਡਿਆਇਆ	6 8.1%	12 16.2%	3 4.1%	15 20.3%	15 20.3%	8 10.8%	9 12.2%	6 8.1%	74 100.0%
ਤਪਾ	4 6.3%	10 15.9%	6 9.5%	12 19.0%	12 19.0%	9 14.3%	8 12.7%	2 3.2%	63 100.0%
ਰਾਮਪੁਰਾ	9 6.6%	15 10.9%	10 7.3%	40 29.2%	20 14.6%	24 17.5%	13 9.5%	6 4.4%	137 100.0%
ਲਹਿਰਾ	4 8.9%	7 15.6%	6 13.3%	7 15.6%	8 17.8%	4 8.9%	6 13.3%	3 6.7%	45 100.0%
ਮੁਹੱਬਤ	1 1.6%	8 13.1%	10 16.4%	10 16.4%	14 23.0%	8 13.1%	8 13.1%	2 3.3%	61 100.0%
ਕੁੱਲ	30 5.9%	72 14.1%	45 8.8%	103 20.2%	105 20.6%	68 13.4%	61 12.0%	25 4.9%	509 100.0%

3.9 ਉਮਰ ਪਿਰਾਮਿਡ

ਉਮਰ ਪਿਰਾਮਿਡ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਬਾਦੀ ਪਿਰਾਮਿਡ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਗਰਾਫਿਕਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਮਰ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਬਾਦੀ ਵਧਣ ਤੇ ਇੱਕ ਪਿਰਾਮਿਡ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਰਾਮਿਡ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨਾਲ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਉਮਰ ਪਿਰਾਮਿਡ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਸੁੰਗੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਅਨੁਪਾਤ 20-34 ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। 35 ਤੋਂ 69 ਸਾਲ ਦੇ ਉਮਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਹ 69 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘਟਦਾ ਗਿਆ। ਪਿਰਾਮਿਡ 25-29 ਉਮਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚੌੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸੁੰਗੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ 50-54 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਤਕ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 55-59 ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਚੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸੁੰਗੜਨ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਪਿਰਾਮਿਡ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 90 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੇਤਰ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਬਦਲਾਵ ਮਾਡਲ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪਿਰਾਮਿਡ ਦਾ ਅਧਾਰ ਜਨਮ ਦਰ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੁੰਗੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਮੱਧ ਭਾਗ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟ ਉਮਰ ਸਮੂਹ (0-14 ਸਾਲ) ਵਿੱਚ

ਨਿਰਭਰ ਆਬਾਦੀ ਘੱਟ ਰਹੀ ਉਮਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। 70 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਉਮਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਚਿੱਤਰ 3.1)

3.10 ਸਰਵੇਖਣ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਥਿਤੀ

ਸਾਰਣੀ 3.7 ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਟੇਸ਼ਨ-ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 27.5% ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਵਿਚ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਪੱਧਰ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਲਗਭਗ 21.7% ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, 34.2% ਔਰਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ। ਸਾਰਣੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਸਰਵੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 46.17% ਨੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪੱਧਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁੱਲ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਰਦ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਪੱਧਰ ਤਕ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹਨ, ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਇਹ ਪੱਧਰ ਸਿਰਫ 41 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਔਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ, ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਤਕਨੀਕੀ ਡਿਗਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਪੱਧਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆਮ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਵੱਖ ਅਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਜੋ ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਯੂਲਕੋਟ (ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਸਟੇਸ਼ਨ) ਵਿੱਚ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬਸਤੀਆਂ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸਥਿਤ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ (50, 00 ਅਤੇ 99,999 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਬਾਦੀ)।

ਸਾਰਣੀ 3.7

ਸਰਵੇਖਣ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਥਿਤੀ

	ਅਨਪੜ੍ਹ			ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਤੱਕ			10/10+2			ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ, ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਤਕਨੀਕੀ ਡਿਗਰੀ			ਕੁੱਲ		
	M	F	total	M	F	Total	M	F	Total	M	F	Total	M	F	Total
ਧੂਰੀ	17	20	37	26	17	43	24	13	37	7	5	12	74	55	129
	22.97	36.36	28.68	35.14	30.91	33.33	32.43	23.64	28.68	9.46	9.09	9.30	100.00	100.00	100.00
ਹੰਡਿਆਇਆ	15	11	26	4	5	9	16	12	28	6	5	11	41	33	74
	36.59	33.33	35.13	9.76	15.15	12.16	39.02	36.36	37.84	14.63	15.15	14.86	100.00	100.00	100.00
ਤਪਾ	9	9	18	10	8	18	12	6	18	4	5	9	35	28	63
	25.71	32.14	28.57	28.57	28.57	28.57	34.29	21.43	28.57	11.43	17.86	14.28	100.00	100.00	100.00
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	7	17	24	21	20	41	35	21	56	10	6	16	73	64	137
	9.59	26.56	17.52	28.77	31.25	29.93	47.95	32.81	40.87	13.70	9.38	11.68	100.00	100.00	100.00
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	4	11	15	6	3	9	5	7	12	4	5	9	19	26	45
	21.05	42.31	33.33	31.58	11.54	20.00	26.32	26.92	26.67	21.05	19.23	20.0	100.00	100.00	100.00
ਭੁੱਚੇ	7	13	20	8	6	14	12	8	20	3	4	7	30	31	61
	23.33	41.94	32.78	26.67	19.35	22.95	40.00	25.81	32.78	10.00	12.90	11.47	100.00	100.00	100.00
ਕੁੱਲ	59	81	140	75	59	134	104	67	171	34	30	64	272	237	509
	21.69	34.18	27.50	27.57	24.89	26.37	38.24	28.27	33.59	12.50	12.66	12.57	100.00	100.00	100.00

3.11 ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ

ਸਾਰਣੀ 3.8 ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤਾਂ ਸਿਰਫ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿਸਾ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ 46.32% ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੁਰਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੁੱਲ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ 27.2% ਹਨ। ਲਗਭਗ 14.3% ਮਰਦ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ, ਗੈਰ ਕਾਮੇ ਜਾਂ ਕੰਮ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ 6% ਮਰਦ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ। ਸਿਰਫ 2.2% ਮਰਦ ਸਵੈ-ਰੁਜਗਾਰ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਵਾਜਾਈ, ਭੰਡਾਰਨ ਆਦਿ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.8
ਸਰਵੇਖਣ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ

	ਖੇਤਾਂ ਤੇ ਸਵੈ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ/ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ		ਗੈਰ- ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵੈ- ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ		ਸਧਾਰਣ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ		ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ		ਠੇਕੇ / ਨਿਜੀ ਕਰਮਚਾਰੀ		ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ / ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ		ਆਵਾਜਾਈ, ਸਟੋਰ ਸੰਚਾਰ		ਬੱਚੇ		ਪਸ਼ੂ ਧਨ /ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ / ਪੋਲਟਰੀ / ਹੋਰ		ਵਿਦਿਆਰਥੀ		ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਾਲੇ		ਬਿਨਾ ਕੰਮ ਤੋਂ / ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ		Total	
	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F
ਧੂਰੀ	35	0	0	0	0	0	3	0	1	1	0	38	0	0	1	1	0	0	19	8	8	0	7	7	74	55
	47.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.05	0.00	1.35	1.82	0.00	69.09	0.00	0.00	1.35	1.82	0.00	0.00	25.68	14.55	10.81	0.00	9.46	12.73	100	100
ਹੰਡਿਆਇਆ	14	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	20	3	0	1	0	0	0	10	8	4	0	6	5	41	33
	34.15	0.00	2.44	0.00	2.44	0.00	2.44	0.00	0.00	0.00	0.00	60.61	7.32	0.00	2.44	0.00	0.00	0.00	24.39	24.24	9.76	0.00	14.63	15.15	100	100
ਤਪਾ	21	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	19	1	0	0	0	0	0	8	6	0	0	4	3	35	28
	60.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.86	0.00	0.00	67.86	2.86	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	22.86	21.43	0.00	0.00	11.43	10.71	100	100
ਰਾਮਪੁਰਾ	32	0	1	0	3	1	5	0	0	1	0	46	0	0	2	2	0	0	26	13	0	0	4	1	73	64
	43.84	0.00	1.37	0.00	4.11	1.56	6.85	0.00	0.00	1.56	0.00	71.88	0.00	0.00	2.74	3.13	0.00	0.00	35.62	20.31	0.00	0.00	5.48	1.56	100	100
ਲਹਿਰਾ	4	0	0	0	2	0	2	0	3	0	0	13	0	0	0	1	0	1	4	5	1	0	3	6	19	26
	21.05	0.00	0.00	0.00	10.53	0.00	10.53	0.00	15.79	0.00	0.00	50.00	0.00	0.00	0.00	3.85	0.00	3.85	21.05	19.23	5.26	0.00	15.79	23.08	100	100
ਭੁੱਚੇ	20	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	21	0	0	0	0	0	0	7	6	0	0	2	4	30	31
	66.67	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.33	0.00	0.00	0.00	0.00	67.74	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	23.33	19.35	0.00	0.00	6.67	12.90	100	100
ਕੁੱਲ	126	0	2	0	6	1	12	0	5	2	0	157	4	0	4	4	0	1	74	46	13	0	26	26	272	237
	46.32	0.00	0.74	0.00	2.21	0.42	4.41	0.00	1.84	0.84	0.00	66.24	1.47	0.00	1.47	1.69	0.00	0.42	27.21	19.41	4.78	0.00	9.56	10.97	100	100

3.12 ਸਹਾਇਕ ਕਿੱਤਾ

ਸਾਰਣੀ 3.9 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ 509 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿਰਫ 51 ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ 5 ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਾ ਹੈ। 51 ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 39 ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਰੇ 5 ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਡੇਅਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦੇ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਸਹਾਇਕ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿਰਫ 15.7% ਮਰਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.9

ਸਰਵੇਖਣ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਕਿੱਤਾ

	ਖੇਤਾਂ ਤੇ ਸਵੈ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ/ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ		ਠੇਕੇ / ਨਿਜੀ ਕਰਮਚਾਰੀ		ਆਵਾਜਾਈ, ਸਟੋਰ ਸੰਚਾਰ		ਪਸ਼ੂ ਧਨ/ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ / ਪੇਲਟਰੀ/ ਹੋਰ		ਕੁੱਲ	
	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F
ਧੂਰੀ	0	0	1	0	0	0	18	3	19	3
	0	0	5.26	0	0	0	94.74	100	100	100
ਹੰਡਿਆਇਆ	1	0	0	0	1	0	4	2	6	2
	16.67	0	0	0	16.67	0	66.67	100	100	100
ਤਪਾ	0	0	1	0	1	0	6	0	8	0
	0	0	12.5	0	12.5	0	75	0	100	0
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	4	0	0	0	0	0	9	0	13	0
	30.77	0	0	0	0	0	69.23	0	100	0
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	3	0	0	0	0	0	0	0	3	0
	100	0	0	0	0	0	0	0	100	0
ਭੁੱਚੇ	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0
	0	0	0	0	0	0	100	0	100	0
ਕੁੱਲ	8	0	2	0	2	0	39	5	51	5
	15.69	0	3.92	0	3.92	0	76.47	100	100	100

3.13 ਮਨਰੇਗਾ ਕਾਰਡ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 98 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 5 ਪਰਿਵਾਰ (ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2 ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ 1) ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮਨਰੇਗਾ ਕਾਰਡ ਹਨ। ਮਨਰੇਗਾ ਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮਨਰੇਗਾ ਕਾਰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਹੁਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਮਨਰੇਗਾ ਤਹਿਤ ਹੱਥੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

3.14 ਵਿੱਤੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ

ਸਾਰਣੀ 3.10 ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 98 ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 6 ਘਰ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲਗਭਗ 80% ਪਰਿਵਾਰਕ 2 ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਸਨ। ਲਗਭਗ 10% ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ 5 ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.10

ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ

	0	1	2	3	4	5	6	7	Total
ਧੂਰੀ	3	3	6	8	6	0	0	0	26
	11.5%	11.5%	23.1%	30.8%	23.1%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
ਹੰਡਿਆਇਆ	0	2	0	3	2	4	0	1	12
	0.0%	16.7%	0.0%	25.0%	16.7%	33.3%	0.0%	8.3%	100.0%
ਤਪਾ	0	1	9	2	1	0	0	0	13
	0.0%	7.7%	69.2%	15.4%	7.7%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	1	3	5	7	6	4	0	0	26
	3.8%	11.5%	19.2%	26.9%	23.1%	15.4%	0.0%	0.0%	100.0%
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	2	1	2	1	1	0	1	0	8
	25.0%	12.5%	25.0%	12.5%	12.5%	0.0%	12.5%	0.0%	100.0%
ਭੁੱਚੇ	0	4	2	6	1	0	0	0	13
	0.0%	30.8%	15.4%	46.2%	7.7%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
ਕੁੱਲ	6	14	24	27	17	8	1	1	98
	6.1%	14.3%	24.5%	27.6%	17.3%	8.2%	1.0%	1.0%	100.0%

3.15 ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਸਾਰਣੀ 3.11 ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 98 ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 18 (18.37%) ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ 1 ਕਨਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। 19 (19.39%) ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ 1-2.9 ਕਨਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ 29 (29.59%) ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ 3-4.9 ਕਨਾਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ, 32 (32.65%) 5 ਕਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਸਾਰਣੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.11

ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ (ਕਨਾਲ ਵਿਚ)

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਇਕ ਤੋਂ ਘੱਟ	1-2.9	3-4.9	5+	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ	0	9	10	7	26
	0.00	34.62	38.46	26.92	100.00
ਹੰਡਿਆਇਆ	6	1	2	3	12
	50.00	8.33	16.67	25.00	100.00
ਤਪਾ	2	5	2	4	13
	15.38	38.46	15.38	30.77	100.00
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	9	4	2	11	26
	34.62	15.38	7.69	42.31	100.00
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	1	0	7	0	8
	12.50	0.00	87.50	0.00	100.00
ਭੁੱਚੇ	0	0	6	7	13
	0.00	0.00	46.15	53.85	100.00
ਕੁੱਲ	18	19	629	32	98
	18.37	19.39	29.59	32.65	100.00

3.16 ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਸਾਰਣੀ 3.12 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 98 ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 36 (36.7373%) ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨ (2.5 ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ) ਅਤੇ 20 (20.41%) ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ (2.5 ਤੋਂ 5 ਏਕੜ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨ) ਹਨ। 5 ਤੋਂ 10 ਏਕੜ ਅਤੇ 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 20 ਅਤੇ 22 ਹੈ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਧੂਰੀ, ਹੰਡਿਆਇਆ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਰਾਬਰਤਾ 0-2.5 ਏਕੜ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਤਪਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਰਾਬਰਤਾ 2.5-5 ਏਕੜ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਵਿੱਚ ਇਹ 5-10 ਏਕੜ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਰਾਬਰਤਾ 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.12

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਸਟੇਸ਼ਨ	2.5 ਤੋਂ ਘੱਟ	2.5 ਤੋਂ 5	5-10	10	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ	10	7	5	4	26
	38.46	26.92	19.23	15.38	100.00
ਹੰਡਿਆਇਆ	7	2	2	1	12
	58.33	16.67	16.67	8.33	100.00
ਤਪਾ	3	4	3	3	13
	23.08	30.77	23.08	23.08	100.00
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	8	5	4	9	26
	30.77	19.23	15.38	34.62	100.00
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	6	0	0	2	8
	75.00	0.00	0.00	25.00	100.00
ਭੁੱਚੇ	2	2	6	3	13
	15.38	15.38	46.15	23.08	100.00
ਕੁੱਲ	36	20	20	22	98
	36.73	20.41	20.41	22.45	100.00

3.17 ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ੳ) ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ

ਸਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਘਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ।

ਅ) ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਤ

ਸਾਰਣੀ 3.13 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਟਿਊਬਵੇਲ ਜਾਂ ਪਾਈਪ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਦੇਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹਨ। ਭੁੱਚੇ ਸਟੇਸ਼ਨ (ਲਹਿਰਾ ਖਾਨਾਂ ਪਿੰਡ) ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 5 ਘਰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਹੈਂਡ ਪੰਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਰਿਵਾਰ (57.1%) ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਟਿਊਬਵੇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਕੁੱਲ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਪਾਈਪ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਹੰਡਿਆਇਆ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਪੀਣ ਲਈ ਟਿਊਬਵੇਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧੂਰੀ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 2 ਘਰ ਹੀ ਪਾਈਪਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟਿਊਬਵੇਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.13

ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਤ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਟਿਉਬਵੇਲ ਜਾਂ ਪਾਈਪ	ਪਾਈਪ ਪਾਣੀ	ਟਿਉਬਵੇਲ	ਹੈਂਡ ਪੰਪ	ਕੁੱਲ
	ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ	ਦੀ ਸਪਲਾਈ			
ਧੂਰੀ	2	8	16	0	26
	7.7%	30.8%	61.5%	0.0%	100.0%
ਹੰਡਿਆਇਆ	0	0	12	0	12
	0.0%	0.0%	100.0%	0.0%	100.0%
ਤਪਾ	0	9	4	0	13
	0.0%	69.2%	30.8%	0.0%	100.0%
ਰਾਮਪੁਰਾ	0	11	15	0	26
	0.0%	42.3%	57.7%	0.0%	100.0%
ਲਹਿਰਾ	0	3	5	0	8
	0.0%	37.5%	62.5%	0.0%	100.0%
ਭੁੱਚੇ	2	2	4	5	13
	15.4%	15.4%	30.8%	38.5%	100.0%
ਕੁੱਲ	4	33	56	5	98
	4.1%	33.7%	57.1%	5.1%	100.0%

ਈ) ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਸੋਈ ਬਾਲਣ

ਸਾਰਣੀ 3.14 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 58% ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਿਵਾਰ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਰਸੋਈ ਬਾਲਣ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਦੀ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਕਰੀਬਨ 13% ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਾਲਣ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੱਕੜ ਅਤੇ ਗੋਬਰ ਇੰਧਨ ਦੇ ਹੋਰ ਆਮ ਰੂਪ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਜਾਂ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਭਗ 56% ਘਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ 4 ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ (ਭੁੱਚੇ ਵਿੱਚ 3 ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿੱਚ 1) ਸਿਰਫ ਰਸੋਈ ਦੇ ਬਾਲਣ ਵਜੋਂ ਲੱਕੜ ਅਤੇ ਗੋਬਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.14

ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਸੋਈ ਬਾਲਣ

	1-5	1,2	1,2,5	1,2,5,6	1,2,6	1,4,5	1,5	2,5	5,6	5.	6.	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ	0	0	18	0	1	0	0	0	1	4	2	26
	0.0%	0.0%	69.2%	0.0%	3.8%	0.0%	0.0%	0.0%	3.8%	15.4%	7.7%	100.0%
ਹੰਡਿਆਇਆ	0	0	4	1	0	0	0	0	2	5	0	12
	0.0%	0.0%	33.3%	8.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	16.7%	41.7%	0.0%	100.0%
ਤਪਾ	0	0	10	0	1	0	0	0	0	2	0	13
	0.0%	0.0%	76.9%	0.0%	7.7%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	15.4%	0.0%	100.0%
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	1	0	3	0	0	1	2	1	1	15	2	26
	3.8%	0.0%	11.5%	0.0%	0.0%	3.8%	7.7%	3.8%	3.8%	57.7%	7.7%	100.0%
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	0	1	4	0	0	0	0	1	0	2	0	8
	0.0%	12.5%	50.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	12.5%	0.0%	25.0%	0.0%	100.0%
ਭੁੱਚੇ	0	3	5	0	0	0	2	0	1	1	1	13
	0.0%	23.1%	38.5%	0.0%	0.0%	0.0%	15.4%	0.0%	7.7%	7.7%	7.7%	100.0%
ਕੁੱਲ	1	4	44	1	2	1	4	2	5	29	5	98
	1.0%	4.1%	44.9%	1.0%	2.0%	1.0%	4.1%	2.0%	5.1%	29.6%	5.1%	100.0%

ਨੋਟ: 1. ਲੱਕੜ, 2. ਗੋਬਰ ਇੰਧਨ, 3. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ, 4. ਕੋਲਾ, 5. ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ., 6. ਬਾਇਓ ਗੈਸ

3.18 ਪਸ਼ੂ ਧਨ

ਦੁਧਾਰੂ ਜਾਨਵਰ ਪੇਂਡੂ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਖੇਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਕੁਝ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਨਾਲ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਹੁਣ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਆਮਦਨੀ ਪੂਰਕ ਲਈ ਡੇਅਰੀ ਪਸ਼ੂ ਰੱਖਣਾ ਅਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਨ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 98 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 76 (77.6%) ਕੋਲ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਹਨ। ਮੱਝ ਅਤੇ ਗਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਦੁਧਾਰੂ ਜਾਨਵਰ ਹਨ। ਸਰਵੇਖਣ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 76 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ 232 ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 184 ਮੱਝਾਂ ਅਤੇ 48 ਗਾਵਾਂ ਸਨ। ਸਾਰਣੀ 3.15 ਅਤੇ 3.16 ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ 71 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਮੱਝਾਂ ਸਨ, ਸਿਰਫ 32 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਸਾਰਣੀ 3.15 ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਮੱਝਾਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਣੀ 3.17 ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 76 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਹਨ, ਲਗਭਗ 15.5% ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਦੁਧਾਰੂ ਜਾਨਵਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ 59% ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ 2 ਜਾਂ 3 ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਹਨ। 2 ਜਾਂ 3 ਡੇਅਰੀ ਪਸ਼ੂ ਰੱਖਣਾ ਘਰ ਦੀ ਖਪਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਲ ਭਰ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਦੁੱਧ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਡੇਅਰੀ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ 3 ਤੋਂ ਵੱਧ ਡੇਅਰੀ ਪਸ਼ੂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ 8 ਅਤੇ 9 ਦੁਧਾਰੂ ਜਾਨਵਰ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.15

ਮੱਝਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਲੜੀ ਨੰ	ਸਟੇਸ਼ਨ	1	2	3	4	5	6	7	9	ਕੁੱਲ
1	ਧੂਰੀ	5	6	6	1	2				20
2	ਹੰਡਿਆਇਆ	3	3					1		7
3	ਤਪਾ	2	4		1	1		1	1	10
4	ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	4	4	7	4		1			20
5	ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	2	2							4
6	ਭੁੱਚੇ	2	5	2		1				10
ਕੁੱਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ		18	24	15	6	4	1	2	1	71

ਸਾਰਣੀ 3.16

ਗਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ					ਕੁੱਲ
	1	2	3	4		
ਧੂਰੀ	4		1	1		6
ਹੰਡਿਆਇਆ	4					4
ਤਪਾ	3	2				5
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	2	5				7
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	3	1	1			5
ਭੁੱਚੇ	4	1				5
ਕੁੱਲ	20	9	2	1		32

ਸਾਰਣੀ 3.17

ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ									ਕੁੱਲ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
ਧੂਰੀ	5	4	7	1	2	2	-	-	-	21
ਹੰਡਿਆਇਆ	2	4	1	-	-	-	1	-	-	8
ਤਪਾ	1	4		1	1		1	1	1	10
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	2	6	7	2	1	2	1	-	-	21
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	1	3	1	1	-	-	-	-	-	6
ਭੁੱਚੇ	-	4	4	1	1	-	-	-	-	10
ਕੁੱਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	11	25	20	6	5	4	3	1	1	76

3.19 ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 98 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 75 (76.5%) ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਘਰਾਂ ਦਾ ਔਸਤਨ ਡੇਅਰੀ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਲਗਭਗ 923 ਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ 12.3 ਲੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਸੀ। ਸਾਰਣੀ 3.18 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 75 ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 22 (29.3%) 5 ਲਿਟਰ ਤੱਕ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਉਤਪਾਦਨ 19 (25.3%) ਘਰਾਂ ਵਿਚ 5-10 ਲਿਟਰ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 18 (24.0%) ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 10-15 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਅਤੇ 11 (14.7%) ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 15-20 ਲਿਟਰ ਸੀ। ਸਿਰਫ 5 (6.7%) ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 20 ਲੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ 5 ਪਰਿਵਾਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 25, 30, 48, 52 ਅਤੇ 80 ਲਿਟਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ 5 ਪਰਿਵਾਰ ਕੁੱਲ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ 25% ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਥੋੜਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 75 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 36 (48.0%) ਪਰਿਵਾਰ ਦੁੱਧ ਵੇਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ, ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਘਰੇਲੂ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਘਰਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਕਾਫ਼ੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁੱਧ ਦੀ ਸਵੈ-ਖਪਤ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਦੇ ਕੁੱਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚੋਂ 55 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਿਰਫ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੀ ਦੁੱਧ ਵੇਚਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਦਿਨ ਔਸਤਨ 36 ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਮਾਤਰਾ ਲਗਭਗ 11.5 ਲਿਟਰ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ 3.19 ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਦਿਨ 36 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਦੁੱਧ ਵੇਚ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੇ (17), 1-5 ਲਿਟਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, 10 (27.8 %) ਘਰ 5-10 ਲਿਟਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 9 (25%) ਘਰਾਂ ਵਿਚ, 10 ਲਿਟਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੁੱਧ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਵੇਚੀ ਗਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਇੱਕ ਲੀਟਰ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ 65 ਲੀਟਰ ਹੈ। ਪੰਜ ਪਰਿਵਾਰ ਜੋ ਕੁੱਲ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ 25% ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਵਿਕਣ ਵਾਲੇ ਕੁੱਲ ਦੁੱਧ ਦਾ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.18

ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ (ਲਿਟਰ ਵਿਚ)

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16	17	18	20	25	30	48	52	80	ਕੁੱਲ	
ਧੂਰੀ		2	4	1	2		2		2	1	1		3	1			1			1				21
ਹੰਡਿਆਇਆ		1		1	1				1				2	1			1							8
ਤਪਾ	1		2				2					1	1				1		1			1	10	
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	1	1		2			1		4	4		1	1	1		2	1	1				1	21	
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	1	1						1							1	1							5	
ਭੁੱਚੇ			3	1		1	1		1	2			1										10	
ਕੁੱਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	3	5	9	5	3	1	6	1	8	7	1	2	8	3	1	3	4	1	1	1	1	1	75	

ਸਾਰਣੀ 3.19

ਦੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਕਰੀ (ਲੀਟਰ ਵਿੱਚ)

	1	2	4	5	7	8	10	12	14	23	35	42	44	65	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ		2		5		1	1	1	1				1		12
ਹੰਡਿਆਇਆ			1				2	1							4
ਤਪਾ	1		1			1	1			1				1	6
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ		1	3	1	1	1	1				1	1			10
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ			1					1							2
ਭੁੱਚੇ				1		1									2
ਕੁੱਲ	1	3	6	7	1	4	5	3	1	1	1	1	1	1	36

3.20 ਘਰੇਲੂ ਸੰਪਤੀ

ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਘਰੇਲੂ ਜਾਇਦਾਦ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਦੌਰਾਨ, ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਘਰੇਲੂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਂਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ 3.20 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਲਗਭਗ 90% ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਲਗਭਗ 97% ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਿੱਜ, 99% ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਤ ਵਾਲਾ ਪੱਖਾ, 84% ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਏਅਰ ਕੂਲਰ, ਲਗਭਗ 35% ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਏ.ਸੀ., ਲਗਭਗ 67% ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸ਼ਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ, ਲਗਭਗ 89% ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇ ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ, 46% ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ, ਲਗਭਗ 56% ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰੈਕਟਰ ਅਤੇ 21% ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ / ਲੈਪਟਾਪ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵਧੀਆ ਜੀਵਨ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.20

ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਸਾਮਾਨ

	ਟੀਵੀ	ਫਰਿੱਜ	ਦੇ ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ	ਚਾਰ ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ	ਟਰੈਕਟਰ	ਕੰਪਿਊਟਰ / ਲੈਪਟਾਪ	ਛੱਤ ਵਾਲਾ ਪੱਖਾ	ਏਅਰ ਕੂਲਰ	ਏ.ਸੀ	ਵਾਸ਼ਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ	20	26	25	11	12	5	26	22	7	14	26
	76.9%	100.0%	96.2%	44.0%	46.2%	19.2%	100.0%	84.6%	26.9%	53.8%	100.0%
ਹੰਡਿਆਇਆ	11	12	10	9	7	3	12	10	6	11	12
	91.7%	100.0%	83.3%	75.0%	58.3%	25.0%	100.0%	83.3%	50.0%	91.7%	100.0%
ਤਪਾ	11	12	11	3	7	1	13	11	5	6	13
	84.6%	92.3%	84.6%	23.1%	53.8%	7.7%	100.0%	84.6%	38.5%	46.2%	100.0%
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	26	26	24	15	17	9	25	25	12	24	26
	100.0%	100.0%	92.3%	57.7%	65.4%	34.6%	96.2%	96.2%	46.2%	92.3%	100.0%
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	7	7	4	2	2	1	8	6	2	4	8
	87.5%	87.5%	50.0%	25.0%	25.0%	12.5%	100.0%	75.0%	25.0%	50.0%	100.0%
ਭੁੱਚੇ	13	12	13	5	10	2	13	8	2	7	13
	100.0%	92.3%	100.0%	38.5%	76.9%	15.4%	100.0%	61.5%	15.4%	53.8%	100.0%
ਕੁੱਲ	88	95	87	45	55	21	97	82	34	66	98
	89.8%	96.9%	88.8%	46.4%	56.1%	21.4%	99.0%	83.7%	34.7%	67.3%	100.0%

3.21 ਘਰੇਲੂ ਆਮਦਨੀ

ਸਾਰਣੀ 3.21 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 98 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 27 (27.6%) ਦੀ ਔਸਤਨ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 27 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 4 ਦੀ ਆਮਦਨ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਸਿਰਫ 14 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ ਔਸਤਨ ਆਮਦਨ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਹੈ। , 21 ਘਰਾਂ ਲਈ 1-2 ਲੱਖ, ਹੋਰ 21 ਘਰਾਂ ਦੀ 2-3 ਲੱਖ, 11 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ 3-4 ਲੱਖ ਅਤੇ 4 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ 4-5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 98 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 35 (35.7%) ਦੀ ਆਮਦਨ ਘੱਟ ਹੈ (2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ), 37 (37.7%) ਦਰਮਿਆਨੀ ਆਮਦਨ (2-5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ), 23 (23.5%) ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ (5 ਰੁਪਏ) -10 ਲੱਖ) ਅਤੇ 4 (4.1%) ਉੱਚ ਆਮਦਨੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਮਦਨੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਸਾਰਣੀ 3.21 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 98 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭੁੱਚੇ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਗਏ 13 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 8 (61.5%) ਦੀ ਆਮਦਨ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਤਪਾ ਵਿੱਚ, ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 1 (7.7%) ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਰ ਦੀ ਆਮਦਨ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.21

ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨੀ

	1 ਲੱਖ ਤੱਕ	1-2	2-3 ਲੱਖ	3-4 ਲੱਖ	4-5 ਲੱਖ	5-10 ਲੱਖ	10 ਲੱਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ	5	3	7	3	1	5	2	26
	19.2%	11.5%	26.9%	11.5%	3.8%	19.2%	7.7%	100.0%
ਹੰਡਿਆਇਆ	2	3	2	1	0	3	1	12
	16.7%	25.0%	16.7%	8.3%	0.0%	25.0%	8.3%	100.0%
ਤਪਾ	1	0	5	4	0	3	0	13
	7.7%	0.0%	38.5%	30.8%	0.0%	23.1%	0.0%	100.0%
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	3	7	4	2	2	8	0	26
	11.5%	26.9%	15.4%	7.7%	7.7%	30.8%	0.0%	100.0%
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	2	1	1	0	0	3	1	8
	25.0%	12.5%	12.5%	0.0%	0.0%	37.5%	12.5%	100.0%
ਭੁੱਚੇ	1	7	2	1	1	1	0	13
	7.7%	53.8%	15.4%	7.7%	7.7%	7.7%	0.0%	100.0%
ਕੁੱਲ	14	21	21	11	4	23	4	98
	14.3%	21.4%	21.4%	11.2%	4.1%	23.5%	4.1%	100.0%

3.22 ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਸਰੋਤ

ਬਹੁਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਸਰੋਤ ਹਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ, ਸੇਵਾ / ਪੈਨਸ਼ਨ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਮਕਾਨ / ਦੁਕਾਨ ਕਿਰਾਇਆ, ਠੇਕੇ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ, ਮਜ਼ਦੂਰ / ਮਨਰੇਗਾ, ਆਦਿ। 98 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 90 ਕੋਲ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਹੈ ਅਤੇ 34 ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ / ਪੈਨਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 10 ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ।

3.23 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 98 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 64 (65.3%) ਕਰਜ਼ੇ ਹੇਠ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲਗਭਗ 22% ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। 37.5% ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 5-10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਇਕ ਤਿਹਾਈ (31.25%) ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 2-5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ 6 ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ (9.4%) ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਐਸਤਨ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ (64 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ) 7,42,250 ਰੁਪਏ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 3.22 ਦੇਖੋ)

ਸਾਰਣੀ 3.22

ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਸਟੇਸ਼ਨ	1 ਲੱਖ	1-2 ਲੱਖ	2-3 ਲੱਖ	3-4 ਲੱਖ	4-5 ਲੱਖ	5-10 ਲੱਖ	10+ ਲੱਖ	ਕੁੱਲ
ਧੂਰੀ	2	1	2	6	0	8	3	22
ਹੰਡਿਆਇਆ	0	0	0	1	0	3	2	6
ਤਪਾ	0	0	2	0	2	5	2	11
ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ	0	1	0	4	0	5	3	13
ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ	2	0	0	1	0	2	2	7
ਭੁੱਚੇ	0	0	2	0	0	1	2	5
ਕੁੱਲ	4 (6.25)	2 (3.13)	6 (9.38)	12 (18.75)	2 (3.13)	24 (37.50)	14 (21.88)	64 (100.0)

3.24 ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਰੋਤ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੈਂਕ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਗੈਰ-ਸੰਸਥਾਗਤ ਕਰਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਸਰੋਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਏਜੰਟ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਸਮੇਂ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ ਰਾਸ਼ੀ 4,75,04,000 ਰੁਪਏ ਸੀ। , ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ 57.7%, ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ 14.5%, ਖੇਤੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦਾ 6.7% ਅਤੇ ਬਾਕੀ 21.1% ਕਮਿਸ਼ਨ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। (ਸਾਰਣੀ 3.23 ਦੇਖੋ)

ਸਾਰਣੀ 3.23

ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਰੋਤ

ਸਟੇਸ਼ਨ	ਕਮਿਸ਼ਨ ਏਜੰਟ	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ	ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ	ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੈਂਕ	ਕੁੱਲ
ਰਾਸ਼ੀ	10022000	3177000	6900000	27405000	47504000
ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	21.10	6.69	14.53	57.69	100

ਸਿੱਟਾ

ਉਪਰੋਕਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸਤਨ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਕਾਰ ਲਗਭਗ 5 ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹਨ। ਐਸ.ਸੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਏ.ਪੀ.ਐਲ ਆਰਥਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਐਸਤਨ ਸਾਖਰਤਾ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਬਿਜਲੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ, ਅਤੇ

ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। 5 ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਹੈਂਡ ਪੰਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ; ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਈਪ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਾਂ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਜਾਂ ਦੇਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। 58% ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਿਵਾਰ ਰਸੋਈ ਲਈ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 52% ਘਰਾਂ ਦੀ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਅਤੇ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀ.ਵੀ., ਫਰਿੱਜ, ਵਾਸ਼ਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ, ਛੱਤ ਵਾਲਾ ਪੱਖਾ, ਦੋ ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਆਦਿ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਏ.ਸੀ. ਅਤੇ ਚਾਰ ਪਈਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਔਸਤਨ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਰੋਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ, ਸੇਵਾ / ਪੈਨਸ਼ਨ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਠੇਕੇ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਰਿਣ-ਲੈਣ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਪਰਿਵਾਰ ਕਰਜ਼ੇ ਹੇਠ ਹਨ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 60% ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਆ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 22% ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਆ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਬਕਾਇਆ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਲਗਭਗ 79% ਸੰਸਥਾਗਤ ਹੈ (ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੈਂਕ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ) ਅਤੇ ਲਗਭਗ 21% ਗੈਰ-ਸੰਸਥਾਗਤ (ਕਮਿਸ਼ਨ ਏਜੰਟ) ਹੈ।

ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (ਸੀ.ਐਸ.ਆਰ) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਘਟਾਉਣ ਉਪਾਵਾਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੁਸਕਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

1. ਸੜਕ ਅਤੇ ਰੇਲ ਸੰਪਰਕ
2. ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ
3. ਘਰ ਵਿਚ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ
4. ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ ਸਹੂਲਤ
5. ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ
6. ਸਿੱਖਿਆ ਸਹੂਲਤਾਂ
7. ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਕੇਂਦਰ
8. ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲੀਆਂ
9. ਬਜ਼ਾਰ ਕੇਂਦਰ

4.1 ਸੜਕ ਅਤੇ ਰੇਲ ਸੰਪਰਕ

ਸੜਕ ਅਤੇ ਰੇਲ ਸੰਪਰਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ; ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲਿੰਕ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੜਕ ਅਤੇ ਰੇਲ ਲਿੰਕਾਂ' ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਆਰਥਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾਤੀ ਸੜਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਈ ਭੂਮਿਕਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੇ 9 ਪਿੰਡ ਜਿਥੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਸੜਕਾਂ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਐਨ.ਐਚ -7 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਮੁੱਖ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹਨ ਜਾਂ ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਐਨ.ਐਚ -7 (ਪਟਿਆਲਾ - ਬਠਿੰਡਾ ਹਾਈਵੇ) ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੱਡੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ। ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ, ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ, ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਐਨ.ਐਚ-7 ਤੇ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਦੇਹਲਾ ਧੂਰੀ- ਨਾਭਾ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਇਕ ਲਿੰਕ ਰੋਡ 'ਤੇ ਇਸ ਸੜਕ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 500 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ NH-7 ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਰਨਾਲਾ ਬਾਈ-ਪਾਸ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। NH-7 ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਦੂਰੀ ਲਗਭਗ 1 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਬਾਈਪਾਸ ਤੋਂ 1.5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਲਹਿਰਾ ਖਾਨਾਂ ਐਨ.ਐਚ -7 ਤੋਂ ਲਗਭਗ 2.5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਲਿੰਕ ਸੜਕ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਿਰਫ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੋਹਲਾ ਅਤੇ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਲਈ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਧੂਰੀ ਹੈ। ਦੋਹਲਾ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਦੂਰੀ ਲਗਭਗ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ। ਹੰਡਿਆਇਆ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਸਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਹੰਡਿਆਇਆ ਮੁੱਖ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਦੂਰੀ ਲਗਭਗ 1.5 ਕਿ.ਮੀ. ਹੈ। ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ ਲਈ ਨੇੜਲਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਦੂਰੀ ਲਗਭਗ 4 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਤਪਾ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਲਹਿਰਾ ਖਾਨਾਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਿਤ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭੁੱਚੇ ਮੰਡੀ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਖੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਗਭਗ 4-5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹਨ।

4.2 ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ

ਸਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡ / ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਧੀਆ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 50% ਤੋਂ 95% ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 5% ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਜਰੂਰਤਾਂ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈਂਡ ਪੰਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

4.3 ਘਰ ਵਿਚ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ

ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖੁੱਲੇ ਵਿਚ ਲੈਟਰੀਨ ਕਰਨੇ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2014 ਵਿਚ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਲੋਕ, ਖਾਸਕਰ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਪਖਾਨੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਐਸ.ਸੀ. / ਐਸ.ਟੀ. ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੇਤਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਲਗਭਗ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

4.4 ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ ਸਹੂਲਤ

ਰਸੋਈ ਲਈ ਐਲਪੀਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਬਾਲਣ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ / ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਘਰਾਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ 98 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 87 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ., 11 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, 7 ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

4.5 ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬ-ਸੈਂਟਰਾਂ, ਪੀਐਚਸੀ, ਸੀਐਚਸੀ, ਆਦਿ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਰਾਹੀਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਲਈ ਕੁਝ ਨਿਯਮ ਸਨ। ਵਸੋਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਦੂਰੀ, ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ

ਵਿਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੋਬਾਈਲ ਵੈਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇਹਲਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਖੇਤਰ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤ ਹਨ। ਤਪਾ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਪੀਐਚਸੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸਬ-ਸੈਂਟਰ ਹੈ। ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਲੋਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਧੂਰੀ, ਬਰਨਾਲਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੁਲ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

4.6 ਸਿੱਖਿਆ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 2009 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 6-14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਲਗਭਗ ਹਰੇਕ / ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਾਂ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਵਾਜਬ ਵਸੋਂ ਵਾਲੀਆਂ ਉਪ-ਬਸਤੀਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਾਂ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਹੰਡਿਆਇਆ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਬਸਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਸਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਹੰਡਿਆਇਆ, ਖੂਡੀ ਕਲਾਂ, ਤਪਾ, ਧੂਲਕੋਟ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਖੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਚ ਇੱਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਖਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਦੇਹਲਾ ਅਤੇ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਧੂਰੀ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

4.7 ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਕੇਂਦਰ

ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਕੇਂਦਰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀ-ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖੇਡ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੂਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮਜ਼ਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗਰਵ ਧਾਰਨ ਸਬੰਧਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ 1 (ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਵਿਚ) ਤੋਂ 7 (ਤਪਾ ਵਿਚ) ਤੱਕ ਹੈ।

4.8 ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲੀਆਂ

ਸਾਰੇ ਛੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

4.9 ਬਜ਼ਾਰ ਕੇਂਦਰ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਜ਼ਾਰ ਕੇਂਦਰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਐਨ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਖੇਤੀ ਉਪਜ (ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਵਲ ਅਤੇ ਕਣਕ) ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਹਨ। ਚੈਲਾਂ ਅਤੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਨਾਜ ਭੰਡਾਰਾਂ 'ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵੇਰਕਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਦੁੱਧ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ

ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ' ਤੇ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵੇਚਣ ਲਈ ਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਹਲਾ ਅਤੇ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਲਈ, ਧੂਰੀ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਣਾ ਮੰਡੀ ਹੈ। ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੰਡਿਆਇਆ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਤਪਾ ਖੁਦ ਬਜ਼ਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਧੂਲਕੋਟ ਲਈ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮਾਰਕੀਟ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਖਨਾ, ਭੁੱਚੇ ਲਈ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮਾਰਕੀਟ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਖਰੀਦਣ ਲਈ, ਲੋਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਜ਼ਾਰ ਕੇਂਦਰਾਂ' ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਟਾ

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧੀਆ ਪੱਧਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੜਕ ਅਤੇ ਰੇਲ ਸੰਪਰਕ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਿੰਡ (ਦੇਹਲਾ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। 9 ਸਰਵੇਖਣ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਰਿਵਾਰ ਰਸੋਈ ਲਈ ਐਲਪੀਜੀ ਜਾਂ ਬਾਇਓ-ਗੈਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਦੋ ਮੁੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

- ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਨਤਕ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਐਕੁਆਇਰ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।
- ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਮਕਾਨ, ਦੁਕਾਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ।
- ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਜੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ।
- ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।
- ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸਾਈਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਚੋਣ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਤੱਕ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਡਬਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵਸਨੀਕਾਂ, ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ :

- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਪੜਾਅ 'ਤੇ.
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ.
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ

ਭਾਗ- I

5.1 ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਨਤਕ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ?

ਜ਼ਮੀਨੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼, ਛੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਧੂਰੀ, ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਵਿਖੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਛੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਨਾਜ ਲੋਡਿੰਗ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਅਨਾਜ ਲੋਡਿੰਗ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਲੋਡ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਲ ਟ੍ਰੇਨ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਖੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਟਰੈਕ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਜਾਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਇਹ ਯਾਤਰੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਲਈ ਅੜਿੱਕਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁਣ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨਵੇਂ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਢੇਆ-ਢੇਆਈਗਤੀਵਿਧੀ ਯਾਤਰੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ

ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰੇਗੀ।

5.2 ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ

ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀਆਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਲਗਭਗ 42.775 ਏਕੜ ਜਾਂ 17.31 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ 6 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਆਕਾਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 3.3875 ਏਕੜ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਖੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 8.9250 ਏਕੜ ਲਹਿਰਾਂ ਖਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਹੈ।

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖਸਰਾ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ੇਅਰ ਧਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਸਰਾ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਹਰਾਉਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਰਾਹੀਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ (CRRID) ਟੀਮ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ 120-150 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ ਟੀਮ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਬਸਤੀਆਂ ਲਈ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ ਟੀਮ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ 80% ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮ ਜਾਬ ਰਹੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ ਟੀਮ ਤਪਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੁਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਅੱਧੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਕਰ ਸਕੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਕਾਰ 1 ਕਨਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਕੇ 5 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਨਾਲ ਤਕ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ 5.1 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 18% ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਾਈਡ/ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਕਾਰ 1 ਕਨਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। 19.4% ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਕਾਰ 1 ਤੋਂ 2.9 ਕਨਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਲਗਭਗ 30% ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਕਾਰ 3 ਤੋਂ 4.9 ਕਨਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ 32.7% ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਾਈਡ/ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਕਾਰ 5 ਕਨਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

5.3 ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰੀ / ਮੁਨਿਸਿਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ (ਚਾਹੀ) ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਣਕ, ਚਾਵਲ, ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ, ਸੜਕਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

5.4 ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਉਜਾੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀ /ਪਰਿਵਾਰ

ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਢੋਆ-ਢੋਆਈ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰੇਲਵੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਉਜਾੜਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਖੇ 4 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੰਚਾਇਤੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

5.5 ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਲੋੜ ਹੈ?

ਛੇ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਤੰਗ ਪੱਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ, ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਦੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਹਨਾਂ ਸਥਾਨ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ/ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

5.6 ਕੀ ਹਰੇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਢੋਆ-ਢੋਆਈ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਚੋਣ ਹੈ?

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਵਿਕਲਪਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਛੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੋਜਨ /ਅਨਾਜ ਲੋਡਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ ਹਨ। ਹਰ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸਾਈਟ/ ਸਥਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੂਰੀ, ਸੜਕ ਤਕ ਪਹੁੰਚ, ਬਣਾਏ ਢਾਂਚਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਆਦਿ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸਾਈਟਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸੁਵਿਧਾ ਤੋਂ ਵਾਜਬ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹਨ (ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਅੰਦਰ)। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਈਟਾਂ/ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਸੰਪਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬਣੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਬਣੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਉਚਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਭਾਗ - II

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੱਕ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਦੇ ਦੁਗਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਹਨ, ਉਹ ਹਨ :

- ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਪੜਾਅ
- ਛੇ ਚੁਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਲਾਈਨਾਂ ਲਈ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਡਬਲ ਕਰਨਾ
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪੜਾਅ

ਉਪਰੋਕਤ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰੇਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਵਾਉਣ ਵਾਲੇ , ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ, ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਕੁਸ਼ਲ ਕਾਮੇ, ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀ ਮਾਲਕਾਂ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵਸਨੀਕਾਂ, ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ' ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੇ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੇਲ ਉਪਭੋਗਤਾ ਆਦਿ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

5.7 ਜ਼ਮੀਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੜਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਲੋਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 70% ਜ਼ਮੀਨ ਧਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 80% ਜ਼ਮੀਨੀ ਧਾਰਕਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਲੈਣੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਖੇਤਰੀ ਸਰਵੇਖਣ (ਸਤੰਬਰ - ਅਕਤੂਬਰ, 2019) ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ/ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਅਜੇ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਰੇਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਦੀ ਆਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਰ ਦੀ ਇਸ ਉਮੀਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਕ ਨਵੀਂ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮਾਲੀਆ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਖਟਾ/ ਸਾਂਝੀ ਮਾਲਕੀਅਤ) ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ।

ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਖੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੇਅਰ ਧਾਰਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਇਕੋ ਪਾਰਸਲ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਇਹ ਵੰਡ ਅੰਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਮਾਲੀਆ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮੁਸ਼ਤਰਕ ਮਾਲਕਾਨ (ਸਾਂਝੀ ਮਾਲਕੀਅਤ) ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ, ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ/ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ, ਇਹ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਏਗੀ ਪਰ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਕੇ ਭਰਾ ਜਾਂ ਚਚੇਰਾ ਭਰਾ ਹਨ , ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਓਥੇ ਮੌਜੂਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹੱਲ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਨੇਡਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਨਮਾਨੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਉਭਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉੱਚ ਦਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ(CRRID) ਟੀਮ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਉੱਚ ਦਰ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਮੂਹਿਕ ਵੀਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਸੀ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ(CRRID) ਟੀਮ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਇੱਕ ਸੜਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਐਕੁਆਇਰ / ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਦਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਅਨੁਮਾਨਤ ਦਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ / ਕਸਬੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਰ ਜਲਦੀ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਰਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧਿਤ ਪਿੰਡ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਆਉਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸਦੀ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦਾ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਲਗਾਵ, ਖਾਸਕਰ ਜੇ ਇਹ ਇੱਕ ਜੱਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤਕ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਕਿਸਾਨ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਰੀਦ 'ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਕਈ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ, ਘਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਜਾਂ ਨਵੀਨੀਕਰਨ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਖਰੀਦ, ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੁੜ ਅਦਾਇਗੀ, ਥੋੜੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਆਦਿ।

ਇਹ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

5.8 ਰੇਲ ਰਸਤਾ ਦੁਹਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਲੇਡਿੰਗ / ਅਪਲੇਡਿੰਗ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਇ 1 ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ। ਇਕ ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਦੂਜਾ ਟ੍ਰੈਕ ਵਿਛਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮੌਜੂਦਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਵੇਂ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਬਣਾਉਣਾ। ਦੂਜਾ ਟ੍ਰੈਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਨਿਰਮਾਣ ਗਤੀਵਿਧੀ ਲਈ ਹੁਨਰਮੰਦ, ਅਰਧ-ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਥਾਨਕ ਕਾਮੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਕੁਸ਼ਲ ਕਾਮੇ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਜਾਂ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਕੰਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਟ੍ਰੈਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਜਰੂਰਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿੱਟੀ, ਟੁੱਟੇ ਪੱਥਰ, ਇੱਟਾਂ, ਰੇਤ, ਸੀਮੈਂਟ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਉਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ/ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਠੇਕੇਦਾਰ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰੀ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਾਮੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣਗੇ। ਇਹ ਨਿਰਮਾਣ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਰੂਰਤ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਰਿਹਾਇਸ਼, ਭੋਜਨ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸਥਾਨਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਥਾਨਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਗੇ।

ਉਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਭਾਰੀ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜਾਈ ਨਾਲ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੱਕ ਸਥਾਨਕ ਸੜਕ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਲੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਰੇਤ ਦੀ ਢੇਆ ਢੇਆਈ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗੀ। ਉਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੇਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ, ਜੇਬੀਸੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਸਥਾਨਕ ਅਬਾਦੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

5.9 ਕਾਰਜ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਉੱਤਰ ਰੇਲਵੇ, ਨਿਯਮਤ ਅਤੇ ਅਨਿਯਮਤ ਟ੍ਰੇਨ/ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਉਪਭੋਗਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਛਾਉਣੀ ਇਸ ਸੰਚਾਲਨ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

5.9.1 ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ 'ਤੇ ਅਸਰ

ਡੀ.ਪੀ.ਆਰ(DPR) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਦੇ ਡਬਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਸਾਰੀਆਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਘਟੇਗਾ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਨੂੰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਆਉਣ ਨਾਲ ਭਾਵ ਸਮਾਂ ਘੱਟ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰੇਲ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕ ਆਕਰਸ਼ਤ ਹੋਣਗੇ। ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ ਕਾਰਨ, ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਵਧੇਰੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਲ ਟ੍ਰੇਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵੱਖਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਢੋਆ-ਢੋਆਈ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਨਾਜ ਦੀ ਲੋਡਿੰਗ ਵਧੇਰੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੋਵੇਗੀ, ਬਲਕਿ ਯਾਤਰੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਮੁੱਖ ਟ੍ਰੈਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੱਥ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਮਾਲੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕਰਨਗੇ।

5.9.2 ਨਿਯਮਤ ਅਤੇ ਅਨਿਯਮਤ ਦੇ ਰੇਲ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਕੰਮ ਲਈ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਾਣ ਲਈ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਸਿਰਫ ਕਦੇ ਕਦੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਦੇ ਦੁਗਣੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀਆਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਅਤੇ ਅਨਿਯਮਤ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬਚਤ ਹੋਵੇਗੀ।

5.9.3 ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ

ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਧੂਰੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ 12 ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਕਰੇਤਾ ਚਾਹ, ਕੋਲਡ ਡਰਿੰਕਸ, ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ, ਬਿਸਕੁਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੈਕਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨੈਕਸ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਕੌੜੇ, ਛੇਲੇ ਭਟੂਰੇ, ਪਰਾਂਠਾ ਆਦਿ ਵੇਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਪੂਰਾ

ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਓਥੇ ਬਾਕੀ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ।

5.9.4 ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ, ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਮੰਡੀ ਵਿਖੇ 10, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਖੇ 7 ਅਤੇ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿਖੇ 6 ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲਏ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਪਕੋੜਾ ਵਿਕਰੇਤਾ, ਕੋਲਡ ਡਰਿੰਕਸ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ, ਕਰਿਆਨੇ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ, ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰ, ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਕੁਝ ਫਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ।

5.9.5 ਜ਼ਮੀਨੀ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ

ਮਾਲ ਲਈ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਸਥਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਂਦਰ ਬਣਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਪਾਰਕਿੰਗ ਸਥਾਨਾਂ, ਪੈਟਰੋਲ / ਡੀਜ਼ਲ ਪੰਪਾਂ, ਮੁਰੰਮਤ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਆਟੋ ਸਪੇਅਰ ਪਾਰਟਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਟਾਇਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇਗੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ, ਆਦਿ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਹੋਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਗੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਛੋਟੇ ਕਸਬੇ ਬਣਨਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਣਗੀਆਂ।

5.9.6 ਫੌਜ ਛਾਉਣੀਆਂ 'ਤੇ ਅਸਰ

ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਵੀ ਫੌਜ ਛਾਉਣੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਬਣਨ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਦੇ ਡਬਲ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਸਮੱਗਰੀ, ਉਪਕਰਣਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਆਵਾਜਾਈ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇਗੀ।

5.9.7 ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਅਸਰ

ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਮਾਜਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਸਭ ਜਾਣੂ ਹਨ। ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਡਬਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ

ਵਧਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਬੰਬੇ, ਕਲਕੱਤਾ ਅਤੇ ਚੇਨੱਈ ਆਦਿ ਬੰਦਰਗਾਹ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੇਂਦਰ ਜਿਵੇਂ ਧੂਰੀ, ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਮਾਲ ਟ੍ਰੇਨਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਥਾਨ ਨਵੇਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਨਅਤੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਨਵੀਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਲੋਡ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਅੰਬਾਲਾ, ਦਿੱਲੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਵਧੇਰੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਲ ਟ੍ਰੇਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਫਾਟਕ ਅਕਸਰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੀ ਬੰਦ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਅਸੁਵਿਧਾ ਓਹਨਾ ਫਾਇਦਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿੱਟਾ

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:

- ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਲ ਰੇਲਾਂ ਲਈ ਢੇਆ-ਢੇਆਈ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ।
- ਕੁਲ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਲਗਭਗ 42.775 ਏਕੜ ਜਾਂ 17.31 ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ ਜੋ 201 ਖਸਰਾ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ।
- ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੇਅਰ ਧਾਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਖਸਰਾ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਟਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੇਟਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇਗਾ।

- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ 'ਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਖੇ 4 ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਰੇਲਵੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ ਪੂਰਾ ਖੇਤਰ (ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ) ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰੇਗਾ।

ਨਤੀਜੇ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ

ਮੁੱਖ ਨਤੀਜੇ

• ਰਾਜਪੁਰਾ- ਬਠਿੰਡਾ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਦੱਖਣੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਸਬੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ, ਧੂਰੀ, ਬਰਨਾਲਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਇਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਸਤਾ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੈਨਿਕ ਛਾਉਣੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਕਸਬੇ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ, ਬੀਕਾਨੇਰ, ਬਾੜਮੇਰ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਕਸਬਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰਿਦੁਆਰ, ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼, ਆਦਿ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਹਨ।

- ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਲਾਈਨ ਟ੍ਰੈਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਕਗਾਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉੱਤਰੀ ਰੇਲਵੇ ਨੇ ਇਸ ਟ੍ਰੈਕ ਨੂੰ ਡਬਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲੰਬਾਈ ਲਗਭਗ 173 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ।
- ਟਰੈਕ ਨੂੰ ਡਬਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ 6 ਨਵੇਂ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਲੇਡਿੰਗ ਅਤੇ ਅਨਲੋਡਿੰਗ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ।
- ਸਿਰਫ ਉਪਰੋਕਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਧੂਰੀ, ਹੰਡਿਆਇਆ, ਤਪਾ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਭੁੱਚੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ ਸਿਰਫ ਲਗਭਗ 42.775 ਏਕੜ ਜਾਂ 17.31 ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 6 ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ 4 ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ।
- ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੀ (ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੰਜਾਈ) ਜਾਂ ਨਹਿਰੀ (ਨਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੰਜਾਈ) ਹੈ।
- ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭੂਮੀ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਰੇਟਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗਾ।
- ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਕੁਸ਼ਲ, ਅਰਧ-ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਪਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀ ਹੈ।
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੂਪ ਨਾਲ ਘਟੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਰੇਲ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।

- ਛੇ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਉਭਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਲਈ ਮਾਲ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲੋਡਿੰਗ / ਅਨਲੋਡਿੰਗ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਸੁਝਾਅ

- ਸੂਚਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮਾਲਕੀਅਤ ਦਾ ਮਸਲਾ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਜਲਦੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਾੰਘਿਆਂ ਦੇ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਛੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਜਾਇਦਾਦ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।